

Brzoza_1

Karta wywiadu etnograficznego

Metryczka miejscowości		
Powiat	szamotulski	
Gmina	Duszniki	DU_BR_001
Miejscowość	Brzoza	DU_BR_001

Metryczka wywiadu			
Data realizacji	30.04.2013 r.	Miejsce wykonania	Dom informatora
Czas trwania	70 min	Forma i wielkość	Nagranie, brak danych
Przeprowadzający	M.R.	Komentarz	

Metryczka informatorów				
Kod	Płeć (K/M)	Wiek	Funkcja społeczna	Komentarz
DU_BR_001	M	56 l.	sołtys	Pracownik Urzędu Gminy; były członek OSP Brzoza

Informacje etnograficzne	
Tematyka	Pozyskane informacje (ew. cytaty)
I. Toponomastyka i etnonimy	
Nazwy miejscowości (historyczne; zwyczajowe)	Nie wie, skąd wzięła się nazwa samej miejscowości.
Nazwy lokalne (przysiółków, części wsi, pól, łąk, pojedynczych gospodarstw)	W średniowieczu na terenie wsi powstał gród warowny – pierwszy gród od strony zachodniej broniący Poznań. Do dziś są pozostałości – niewielkie wzniesienie, na której ten gród leżał. Nosi zwyczajową nazwę Grobla. Zabudowa rozproszona – Brzoza Huby
Nazwy topograficzne (cieków wodnych, stawów, wzniesień, obszarów leśnych, toń wodnych, uroczysk)	Brak informacji.
Nazwy pojedynczych obiektów przyrody żywej i nieożywionej (pojedynczych drzew i głązów narzutowych)	Brak informacji.
Endonimy (nazwy własne grup lokalnych i regionalnych)	Brak informacji.
Egzonimy (nazwy zewnętrzne grup lokalnych i regionalnych)	Brak informacji.
II. Folklor dawny i inne zjawiska kulturowe	
Podania (opowieści) o wydarzeniach lokalnych	<i>Zawsze mówili, że w przypałacowym parku straszy, podobnie na Grobli (różne dziwne rzeczy się dzieją), np. łańcuchy dzwonią od czasu jak podobno się tam ktoś powiesił.</i>
Tradycyjne obrzędy (także te związane z tradycjami religijnymi) doroczne	
1.	św. Andrzeja (Andrzejki)/św.
	Standardowo lanie wosku przez klucz. Jakaś wróżba z butami,

	Katarzyny (Katarzynki)	nie pamięta dobrze: ustawia się buty i który pierwszy wyjdzie przez próg to ten pierwszy wychodzi za mąż, czy na odwrót (czasy dzieciństwa, lata 80. XX w.) Teraz już się tego nie robi. Katarzynek się nie obchodziło.
2.	św. Marcina/11 listopada	Standardowo je się rogale. Mając porównać, czy bardziej obchodzi się Dzień Niepodległości, czy Marcina, uważa, że Dzień Niepodległości. W gminie są obchody, składa się wieńce. W samej Brzozie nie.
3.	Adwent	Tak jak wszędzie – coraz bliżej świąt, sprzątanie obejść, domu. Takich specyficznych tradycji związanych z Adwentem nie ma, nie przypomina sobie.
4.	św. Mikołaja (Mikołajki)	Obchodzi się. W wyczyszczone wcześniej buty wkłada się dzieciom jakieś drobiazgi, słodycze. Buty wystawia się zazwyczaj do przedsionka lub na zewnątrz, do altany (kiedyś przedsionek w domu nazywany był altaną).
5.	Wigilia	Stół wigilijny – za czasów jego babci zawsze znajdowało się tam dwanaście potraw, teraz powoli to zanika. Zestaw ogranicza się do takich podstawowych potraw jak kluski z makiem, ryba, barszcz. Nic szczególnego się nie przygotowuje. Jest choinka i prezenty pod choinką. Jest Gwiazdor, informator sam swego czasu przebierał się za Gwiazdora, chodził też do sąsiada i jego dzieci. Przebierał się za Gwiazdora w stylu „wschodnim” - kozuch, maska, kij, dzwonek. Teraz do jego dzieci przychodzi taki we współczesnym czerwonym ubraniu, ze zwyczajną maską. Istnieje tradycja chodzenia na Pasterkę.
6.	Pierwsze i Drugie Święto Bożego Narodzenia	Chodzi się do kościoła, w gości.
7.	Sylwester/Nowy Rok	Hucznie się obchodzi. Ale nie ma szczególnych tradycji –

		<p>spotyka się ze znajomymi, z rodziną, przy stole. O dwunastej pije się szampana, wychodzi na zewnątrz, odpala fajerwerki. Obchody Nowego Roku połączone są z Sylwestrem. Jego babcia 1 stycznia obchodzi imieniny, więc zawsze dodatkowo świętowało się imieniny babci. Teraz już nie, babcia jest schorowana, a po Sylwestrze każdy jest zmęczony, chce odpocząć.</p>
8.	Trzech Króli	<p>Tradycje zw. z wiarą katolicką – święcenie kredy i jeszcze czegoś (informatorem nie pamiętał czego), po powrocie do domu pisanie kredą na drzwiach K+M+B</p>
9.	Kolędnicy	<p>Już nie chodzą. Któregoś roku, incydentalnie, za jego dzieciństwa byli. Ale teraz nie.</p>
10.	MB Gromniczej	<p>Obchodzi się, idzie się do kościoła. Ale nic poza tym.</p>
11.	Karnawał, tłusty czwartek, koniec karnawału	<p>W karnawale balujemy. Tak jak wszyscy, są organizowane zabawy. Jedna osoba ze wsi, która zajmuje się skupem trzody chlewnej co roku organizuje taką zabawę karnawałową, dużo osób z okolicy bierze w niej udział, ma stałe miejsce w kalendarzu już od wielu lat. To już taki zwyczaj. Na Tłusty Czwartek je się pączki. Kiedyś (czasy dzieciństwa) smażyło się w domu, teraz się kupuje. Chociaż teściowa informatora nadal jeszcze smaży sama. Na Podkoziółek organizuje się zabawę, imprezę we własnym towarzystwie, w domu, z rodziną, ze znajomymi. Świętuje się tylko do północy.</p>
12.	Topienie Marzanny	<p>Oczywiście, że topi się Marzannę. Dzieci w szkołach głównie, mieszkańcy wsi, dorośli już raczej nie. W szkołach ten zwyczaj jest zachowany, nawet w przedszkolu jego córka była topić Marzannę. Topi się w różnych miejscach: córka chodzi do przedszkola w Niepruszewie, więc tam topią Marzannę w jeziorze. On sam chodził do szkoły w Grzebieniskach i topiono Marzannę w starym stawie. Odbywało się to wszystko w formie pewnego rytuału: był przemarsz przez całą wieś, piosenka,</p>

		grano na bębenku, barwny korowód, na przedzie Marzanna. Teraz nie wie, jak to wygląda.
13.	Środa Popielcowa	Też nie ma specjalnych obrzędów poza pójściem do kościoła i posypaniem głowy popiołem.
14.	Śródpoście	Brak informacji.
15.	Niedziela Palmowa	Idzie się do kościoła święcić gałazki, a potem ustawia się je w widocznym miejscu w domu.
16.	Triduum Paschalne	Zawsze jest czuwanie przy Grobie Pańskim. Każda miejscowość ma wyznaczoną godzinę, o której jedzie do kościoła i tam się modli. Poza tym przygotowania do Wielkanocy, święconka. Sprzątanie.
17.	Wielkanoc (święcenie koszyczka)/Niedziela Wielkanocna	W koszyczku musi być obowiązkowo baranek z masła, koszyczek przystraja się gryczpanem, na wierzchu ozdoba serwetka. Oprócz baranka jest też jajko, kiełbasa, mazurek, babka. Święcenie pokarmów odbywa się przy figurze, ksiądz przyjeżdża do każdej miejscowości. Koszyczek po święceniu czeka do niedzieli. Rozpoczyna się od śniadania wspólnego, wielkanocnego. Jeżeli ktoś nie był w kościele idzie na 11 do kościoła.
18.	Poniedziałek Wielkanocny	Jest śmigus dyngus. W tym roku pogoda nie dopisała, ale zazwyczaj biega się z psikawkami czy wiadrami. Nadal jest ta tradycja. Mniej co prawda niż kiedyś, ale nadal. Żywy jest zwyczaj chodzenia siwków, chodzą przebierańcy: jest niedźwiedź okręcony słomą na luzie, oprócz tego Murzyn, który ma wysmarowane ręce sadzą, brudzi młode dziewczyny i innych ludzi, jest jeszcze taki co biega z witką lub batem i bije dziewczyny. Najważniejsi są Dziad i Baba – młodzi ludzie, śmiesznie poubierani, zwykle to pan się przebiera za panią i odwrotnie. Jest konik, pan gra na akordeonie i chodzą zbierać pieniądze. Kiedyś dawano im jajka i alkohol, teraz głównie

		<p>pieniądze. Dziad z Babą tańczą przy akordeonie. Chodzą od domu do domu. Na Hubach biorą ciągnik i wózek, siadają wszyscy razem i jadą od domu do domu. „To bardzo ciekawe, mało gdzie ta tradycja się zachowała, u nas to jest.” Są gdzieś zdjęcia. On też chodził parę razy. Kiedyś wpadli na pomysł z kolegą – wzięli wózek dziecięcy, przebrali kolegę w śpioszki, ręce, nogi mu wystawały, dali mu butelkę po denaturacie z nałożonym smoczkiem, a Dziad z Babą go pchali. Jak sobie popili to go powywracali.</p>
19.	Zielone Świątki	<p>Specjalnego obrzędu nie kojarzy oprócz zwykłego wyjścia do kościoła.</p>
20.	Boże Ciało	<p>Wychodzi się do kościoła, jest uroczysta procesja. Czasem zdarza się tak, że ksiądz prosi osoby z danej miejscowości o to, by szły z jakimiś sztandarami czy z pelatronami (feretronami), czy do baldachimu, tak że mieszkańcy biorą czynny udział. Brzoza podlega pod parafię Niepruszewo. Procesja idzie po Niepruszewie, nie po wszystkich wsiach, bo to za duże odległości.</p>
21.	św. Jana	<p>W Brzozie nie ma żadnych obchodów. Część osób jeździ do Niepruszewa, gdzie jest organizowana zabawa „Janki”, puszcza się wianki na jeziorze.</p>
22.	MB Zielnej	<p>Robi się bukiet z typowych polnych kwiatków i kłosów zbóż, idzie się do kościoła i święci go. Nic poza tym.</p>
23.	MB Siewnej	<p>Nie obchodzi się jako takiej, można pod nią podciągnąć Dożynki.</p>
24.	Dzień Wszystkich Świętych/Dzień Zaduszny	<p>Pojawiają się tradycje związane z Halloween, na płotach i schodach przed domem wystawia się dynie, dzieci chodzą od domu do domu poprzebierane w różne stroje (od kilku lat).</p> <p>We Wszystkich Świętych w rodzinie informatora starają się od rana wybrać na wszystkie cmentarze i odwiedzić zmarłych</p>

		<p>z rodziny, pozapalać znicze, złożyć wiązanki. Potem jedzie się do kościoła, po kościele zazwyczaj spotyka się z rodziną. Zdarza się również, że wybierają się na cmentarz jeszcze wieczorem, żeby zobaczyć, jak wyglądają te wszystkie znicze palące się na grobach. Jeżdżą do Niepruszewa, do Buku, gdzie żona ma rodzinę.</p> <p>Obchodzi się raczej 1 listopada. Z Dniem Zadusznym nie są związane żadne tradycje, idzie się do pracy.</p>
25.	Inne tradycyjne wydarzenia doroczne (cykliczne) istotne dla informatora	Brak informacji.
Tradycyjne obrzędy rodzinne i okolicznościowe		
1.	Narodziny i chrzest	Nie ma żadnych szczególnych tradycji, ani obrzędów. Przy świętowaniu roczku daje się dziecku do wybrania różaniec, kieliszek i pieniądze i patrzy się, co dziecko wybierze. Chrzest kościelny z zachowaniem tradycji (biała szatka), w domu organizuje się rodzinne spotkanie.
2.	Ślub i wesele	<p>„No, teraz tutaj Ameryka” Żadnych tradycji się nie kultywuje. Były bramy, informator jeszcze pamięta, że rozwieszali sznurki, zatrzymywali samochody i zbierali pieniądze, ale teraz rzadko to widać na terenie Brzozy, właściwie ten zwyczaj zanika. Może w Niepruszewie jest to zachowane, ale tutaj nie – może wynika to z niewiedzy a może ludzie nie mają czasu, żeby się tym zajmować.</p> <p>Do wesela wynajmuje się salę. Jest powitanie młodych przy wejściu chlebem i solą, potem następuje toast i rzucenie kieliszkiem. Mało jest ślubów cywilnych, większość konkordatowych w kościele, chyba, że są jakieś przeciwwskazania.</p>
3.	Śmierć i pogrzeb	Kiedy ktoś odejdzie zabiera się ciało, które czeka w kostnicy na pochówek. W domu odprawia się różaniec. Rodzina i sąsiedzi

		<p>się spotykają i odmawiają różaniec za zmarłą osobę. Innych obrzędów oprócz różańca nie ma. Potem następuje pochówek, jak najszybciej po śmierci, bo nadal funkcjonuje tutaj przesąd mówiący o tym, że zmarły nie powinien leżeć przez niedzielę. To może skutkować tym, że kogoś za sobą pociągnie. Ciało nie trzyma się w domu. Na pogrzeb przychodzi rodzina, znajomi, mieszkańcy miejscowości, zwykle pogrzeby są dość duże. Ksiądz sypie garść ziemi na trumnę, nikt z rodziny ani z mieszkańców.</p>
4.	Inne zjawiska	Brak informacji.
Zespoły i tradycje folklorystyczne, śpiewacze, muzyczne, w tym: przeglądy i festiwale oraz twórcy słowa		W tej chwili nie ma żadnego zespołu folklorystycznego, kilka osób pogrywało na różnych instrumentach, ale to nie był zespół.
Tradycje kulinarne, w tym: produkt regionalny i lokalny, potrawy świąteczne, przepisy		<p>Kluski z pyrek – najbardziej tradycyjna, regionalna potrawa w tym regionie. Są to ziemniaki stare surowe, zmieszane z mąką, ugotowane na wodzie. Powstają szare kluski. Je się je z kapustą, golonką, boczkiem. W konkursie na potrawę regionalną organizowanym przez KOLD kluski z pyrek z Brzozy zajęły pierwsze miejsce. Zupa nic – niewiele o niej wie, podobno bardzo droga zupa, do której potrzeba wielu jaj. Potrawy świąteczne: kluski z makiem (makaron na słodko podawany z makiem, rodzynkami i innymi), karp, ryba po grecku, barszcz. Piecze się makowce. Wielkanoc: mazurki okrągłe z karmelem i migdałami, orzechami, bakaliami i inne na blasze.</p>
III. Tradycje rękodzielnicze		
Tradycje wytwórczości rękodzielniczej, sztuki ludowej oraz artystów nieprofesjonalnych		Brak informacji.

IV. Przejawy religijności tradycyjnej

1.	Kapliczki i krzyże w miejscowości (okoliczności powstania, rok fundacji, fundatorzy)	Brak krzyży w Brzozie, jest jeden w Grodziszczku.
2.	Miejsca cudowne (święte drzewa, gaje, źródelka)	Brak informacji.
3.	Święte figury, obrazy, rzeźby	Dwie figury maryjne, jedna na terenie parku przypałacowego, druga na zakręcie (przy tej się święci pokarm) W Grodziszczku znajduje się kolejna figura maryjna. Figura przypałacowa związana zapewne z tutejszymi „hrabiami”, mieszkańcami pałacu. Kiedyś, w dzieciństwie informatora (lata 80. XX wieku) pielgrzymował we wsi obraz, ale nie pamięta dokładnie jaki.
4.	Miejsca kultu religijnego	Najbliższy kościół w Niepruszewie, klasztor franciszkański w Woźnikach koło Grodziska Wlkp. Co roku organizowana jest u nich szopka z żywymi zwierzętami, można też u nich przenocować.
5.	Lokalne tradycje pielgrzymowania	Licheń, Częstochowa. Z parafii wychodzi pielgrzymka łączona z pielgrzymką dekanatu bukowskiego. Żadna pielgrzymka nie przechodzi przez Brzozę.
6.	Lokalne odpusty	Na św. Wawrzyńca w Niepruszewie – informator nie pamięta kiedy, podaje czerwiec (faktycznie 10 sierpnia); podczas odpustu rozstawione są stragany z zabawkami dla dzieci, sprzedawane są pierniki z różnokolorowym lukrem, jest msza w kościele.

V. Lokalne uroczystości i obchody świeckie

1.	Dożynki	Kilka razy udało się zorganizować dożynki we wsi. Była zabawa, tańce, zespół, nic wielkiego.
----	---------	--

Są organizowane dożynki parafialne, na których zachował się zwyczaj i obrządek przygotowywania i niesienia wieńca. Oprócz tego organizowane są dożynki gminne.

Jeżeli chodzi o nie, to każdego roku wybierana jest inna miejscowość, w której impreza ma się odbyć. Ale z racji braku zaplecza (jest tylko mała świetlica zaadaptowana ze starej kotłowni) nigdy jeszcze w Brzozie nie miały miejsca, preferowane są większe miejscowości, gdzie jest plac, przestrzeń, na której można się rozłożyć. Przebieg: jest zbiórka w jednym miejscu, zwykle na krańcu miejscowości, zbierają się sołtysi, wójt, delegacje chlebowe, zaproszeni goście, posłowie, przedstawiciele agencji, różni dygnitarze. Następuje uroczysty przemarsz, korowód. Na początku idzie zespół lub orkiestra, potem wójt, świta, duży wieniec niesiony przez zespół z Sękowa „Pierwiosnek”. Po przyjeździe na miejsce obrzędu sołtysi siadają przy stole. Starosta i starościna przynoszą wieniec i dary – kosz lub taca z owocami, która przekazywana jest na ręce wójta. W tle śpiewana jest pieśń „Plon, niesiemy plon”. Wójt odbiera, dziękuje, potem wójt tańczy ze starościna, występuje zespół, potem część męska zespołu częstuje niektórych gości winem domowej roboty. Potem podchodzą delegacje chlebowe, każde sołectwo bierze udział w pochodzie i we wręczeniu chleba. Jest jeden chleb ogólny, dożynkowy, a każda delegacja składa w ręce sołtysa jeden mały chleb, który potem rozdzielany jest przez sołtysa między mieszkańców danej miejscowości. Chleb dostarcza piekarnia w Grzebienisku, piecze na tę okazję duże okrągłe bochenki, ale bez żadnych ozdób. Jest msza święta, przed tym obrzędem lub po. Są również wystąpienia gości. Zazwyczaj występują też zespoły folklorystyczne z terenu gminy: Podrzewianka, Duszniczanka, chór Halka, Radość. Teraz, kiedy zmienił się dyrektor GOKu zaszło parę zmian, wprowadził „nowe tchnienie”. Teraz na przykład wystąpił Norbi. *„Był okres, że, że na tych dożynkach*

		<p>w Dusznikach to tylko Podrzewianka, Duszniczanka i nic więcej, a teraz mamy jakich tam takich artystów z prawdziwego zdarzenia.” W poprzednim roku na dożynkach wystąpiła Jarzębina (<i>Koko, koko, Euro spoko</i>).</p>
2.	Dni gminy/wsi	<p>Brak, w Dusznikach organizowana jest Majówka, w czasie długiego weekendu, dni gminy jako takich nie ma; odbywają się koncerty, przyjeżdża wesołe miasteczko. „<i>Na koncerty tych sław to dużo przychodzi ale tak to... nie ma rewelacji</i>” Ludzie się przejedli tym, że cały czas jest tak samo.</p>
3.	Lokalne festyny	<p>Dzień Dziecka, Dzień Kobiet, Dzień Matki, Dzień Seniora. Dużo organizuje sołtys z radą sołecką i OSP. W zasadzie jest to kilka osób, które co roku te imprezy organizują. Zazwyczaj takie imprezy przyciągają sporo ludzi, np. na Dzień Dziecka przyjeżdżają też okoliczni mieszkańcy z dziećmi, dzięki czemu maluchów jest bardzo dużo. Często jedną z atrakcji jest pokaz ratowniczy – w zeszłym roku była to akcja gaszenia płonącego samochodu, cięcia blach specjalnymi nożycami i pokazowa akcja ratownicza z użyciem sprzętu medycznego. Była to duża atrakcja dla dzieci, które mogły zobaczyć samochód od środka. Dzień Seniora – trzeba było coś zrobić też dla starszych ludzi, nie tylko tych najmłodszych. Była msza polowa, potem było spotkanie w świetlicy, zaproszono p. Mironę Ździebko-Wawrzyniak, żeby opowiedziała o historii Brzozy. Była kawa, ciasto, wszystkim się podobało.</p>
4.	Inne (np. organizowane przez szkoły, KGW, Domy Ludowe, Ośrodki Kultury)	<p>50-lecie straży (atrakcje, msza polowa), przekazanie nowego samochodu strażackiego (msza polowa, pokaz). Kiedyś działało KGW, próba reaktywacji nastąpiła, kiedy startowano do konkursu o potrawę regionalną. Wtedy kilka pań się zgłosiło, ale po konkursie rozpadło się to z powrotem.</p>